

Cyclus "Zwijgen"

Een troep die sloft en zwerft, de richting kwijt.

De nagalm van een stem.

De weerklank van wat woorden in ons hart.

Kees van der Zwaard

Elise Woertman

2 maart t/m 17 april 2022
Aswoensdag- Paasmorgen

In deze veertigdagentijd, een periode van inkeer en verstilling, gaan wij op weg naar Pasen. Wij staan in weer en wind met beide voeten op de grond : in de wirwar van ons eigen leven, in storm en vuur, in stilte waarin ons verlangen naar leven mag klinken. We staan juist in deze periode stil bij de vele verschillende vormen van 'zwijgen' die ons leven kan kenmerken.

Zwijgen is meer dan de afwezigheid van spreken, het is een handeling die al dan niet bewust tot stand komt. In de Bijbelse traditie zwijgen mensen met regelmaat, zijn ze met stomheid geslagen. God laat zich soms kennen als de Afwezige, die zich hult in stilzwijgen. Alles wat bezielde is, kan stilvallen in zwijgen. Zwijgen roept zodoende een wereld op van stilte. Van ongemakkelijk en pijnlijk tot weldadig.

Steeds opnieuw is de vraag waarom er gezwegen wordt en wat dat teweeg brengt: Is het een zwijgen dat verbindt of dat ons afsnijdt van onszelf en van elkaar? Wanneer leidt zwijgen tot eenzaamheid en wanneer tot heelheid?

Er is het zwijgen dat verplicht wordt opgelegd, afgedwongen, waarmee de waarheid wordt afgedekt. Daarin wordt het tot een last die ontwricht en zwaar drukt, ons alle ruimte ontnemt. Zwijgen wordt daarmee tot een machtsmiddel. Zwijgen kan uitermate pijnlijk zijn, wanneer iemand iets had moeten zeggen om recht te laten geschieden, maar dat niet doet uit angst of onvermogen, of collectief als zwijgende meerderheid.

In het monastieke leven is zwijgen een oefening om leeg te worden, door alle stemmen in je hoofd heen, door de onrust in en afleidingen om je heen. Om ons af te stemmen op de stilte, op wat ons overstijgt en gezamenlijk draagt. Dan verwordt zwijgen tot wijsheid, een innerlijk weten dat verstandig en mild is voorbij de woorden. Dat zwijgen schept ruimte om te genieten van het goede. Een woestijnvader gebruikte de volgende metafoer: 'Kom naar de woestijn met je glas water waarin behoorlijk veel zand gevallen is. Laat nu maar het zand bezinken. Stop met roeren in je glas! Licht komt binnen in je verhaal. Je ziet de korrels op de bodem van het glas. Door niets te doen komt er helderheid in je leven. Vertrouw daarop'. (uit: Leven als een kluizenaar. B. Standaert)

Er zijn momenten waarop er niets meer te zeggen valt in het leven. Wanneer we letterlijk of figuurlijk stilvallen vanwege het leed dat ons treft of raakt van een ander, vanwege de pijn van het verleden. Waarin het onrecht en de machteloosheid op ons drukken als een loden last. De angst en eenzaamheid ons begraven als een levende dode.

Niet alleen mensen, maar ook de Eeuwige zwijgt met enige regelmaat in de Bijbel. Dan is er geen communicatie tussen mensen en God meer gaande. De Eeuwige is aanwezig als de grote Afwezige. In psalmen en Klaagliederen, bij monde van Job en anderen, blijven mensen God zoeken en ter verantwoording roepen. Eli Wiesel beschrijft in zijn boek 'Nacht' de verschrikkingen van de vernietigingskampen in de tweede wereldoorlog. Ook daarin is het onontkoombaar dat de vraag gesteld wordt waar God is in deze afgrond. "De drie veroordeelde gevangenen stapten tegelijk op de stoelen Meteen werden de stroppen om hun nekken gelegd. 'Lang leve de vrijheid!' riepen de twee mannen. Maar de kleine jongen zweeg. 'Waar is de Goede God, waar dan?', hoorde ik iemand achter mij vragen. Op een teken van de kampcommandant kiepten de drie stoelen om. Doodse stilte in het kamp. Aan de horizon ging de zon onder...Achter mij hoorde ik dezelfde man vragen: 'Waar is God nu?' En ik voelde in mij een stem die hem antwoordde: 'Waar hij is? Daar is hij-daar hangt hij, aan die galg...'

Onder andere Johannes van het Kruis beschrijft de mystieke vorm van 'de donkere nacht' dat ook te verstaan is als een vorm van stilvallen. De spirituele ervaring dat al onze zinnen verduisterd

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger of via de website van de Janskerk. Ga onder Vieringen naar het overzicht van de lezingencycli, kies een cyclus en selecteer 'Ik doe mee' bij de zondag die je wilt helpen voorbereiden.

zijn, geen hand ons vasthoudt, de bodem onder onze voeten weggeslagen is en er ons niets anders rest dan de genadeloze leegte.

Op Paasmorgen klinkt de stilte van de eerste dag, het ontluiken van de nieuwe morgen. Het lege graf weerspiegelt het leven dat doorbreekt, tegen de klippen op. De doeken en weggerolde grafsteen zwijgen voorbij wat in taal te vangen is. Als stille getuigen spreken zij van de Verrezene, die ons dood maar levend voor waar verschijnt, ons mens maakt door en voor elkaar.

Wellicht ten overvloede: Het thema 'zwijgen' leent zich er zeer goed voor om te zoeken naar momenten van verstilling en zwijgen in de viering, door muziek, vormen van meditatie en stilteoefeningen, beeld en beweging.

2 maart Aswoensdag

Voorganger: Kees van der Zwaard

Thema: Stilte na de storm

Lezing: 1 Koningen 19,1-18

Op deze Aswoensdag horen wij hoe de Eeuwige zich laat kennen aan Elia. Elia stond zelf in vuur en vlam, bracht op stormachtige wijze beweging. Nu is hij alleen overgebleven. Hij verbergt zich in een spelonk, uit angst om omgebracht worden. Elia geeft het op, wil niet meer leven. Dan trekt er een stormwind voorbij die bergen verpulvert tot stof en as. Er is een aardbeving die de grond doet opensplijten, de bodem losscheurt. Er komt vuur dat loutert en verteert. Verschijnt de Eeuwige ten tonele? In de wind, de aardbeving en het vuur is de Ene niet aanwezig. Deze verschijnselen gaan voor Haar uit, om de weg te banen. Dan is er een stilte hoorbaar, een zachte bries te voelen. In dat zwijgen komt God ons rakelings nabij. Zij roept ons bij onze naam, roept ons weg uit die spelonk, uit het graf dat ons omsluit naar buiten. Zij wenkt ons om in de woestijn op zoek te gaan naar de bedding van ons bestaan, naar de bron van levend water.

6 maart

Voorganger: Elise Rommens-Woertman

Thema: Zwijgen om bestwil

Lezing: Genesis 12,10-19

Abram vertrekt met Sarai naar Egypte, omdat er hongersnood in hun land uit is gebroken. Zij trekken weg uit het land, dat beloofd is aan hun nakomelingen. Ze moeten naar het toekomstige? slavenhuis, zoals zovele mensen de eeuwen door die tocht moeten maken om te overleven. Aangekomen in Egypte verzwijgt Abram op aandringen van Sarai dat zij zijn vrouw is. Een leugen om bestwil, om hun kans op bestaan te vergroten. Een leugen, die bestaat uit het verzwijgen van de waarheid. Ook niet-spreken is een vorm van macht. Sarai laat niet zien wie zij is, hoe haar relatie is met Abram, in de hoop op overleven. In het verhaal deze zondag is het de Ene die Farao laat inzien hoe de werkelijkheid in elkaar steekt, en dat beweegt de farao tot spreken: Abram, wat heb jij mij aangedaan? Waarom zweeg je? De ironie wil, dat Abram ook op die vraag geen antwoord geeft, en de farao de orde herstelt door Sarai haar positie als vrouw van Abram te schenken. Durf je te staan voor wie je bent? Hoe gevaarlijk is dat?

13 maart m.m.v. Janskoor

Voorganger: Marieke Milder

Thema: Tot op de bodem

Lezing: Job 2,11-13; 3,1-7; 4,1-7

Job belichaamt de mens die aan de grond zit, in zak en as. Alles wat hem dierbaar was, is hem afgenomen: zijn bezittingen, gezondheid en zijn kinderen. Hij is op de bodem van zijn bestaan beland, zonder uitzicht op toekomst, op leven. Zijn vrienden zien het leed dat hem treft en voegen zich bij hem. Zij zitten bij hem op de grond, zeven dagen en nachten, en zij zwijgen. Hoe pastoraal!

Dan spreekt Job zich uit: hij vervloekt de dag waarop hij geboren is, want zijn bestaan is zwart als de nacht, het diepe duister heeft hem gegrepen. Hij dwaalt rond als een levende dode en van daaruit spreekt hij.

Nu Job het zwijgen heeft doorbroken, spreekt een van de vrienden, Elifaz: 'wie kwam ooit onschuldig om, waar werden oprechten verdeld?' Elifaz kan de grond waarop zij stilzwijgend zaten, niet langer verdragen. Hij zoekt naar verklaringen voor het leed van Job, om het beeld van

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger of via de website van de Janskerk. Ga onder Vieringen naar het overzicht van de lezingencycli, kies een cyclus en selecteer 'Ik doe mee' bij de zondag die je wilt helpen voorbereiden.

een wereld die klopt in stand te houden. Liever schuld aanzeggen (want dan had het noodlot afgewend kunnen worden als Job maar anders gehandeld had) dan de machteloosheid te ervaren dat rechtvaardige mensen zomaar in het ongeluk gestort kunnen worden. Elifaz kan die bodemloosheid niet verdragen, terwijl Job niet anders kan dan van daaruit te spreken. Herkennen wij momenten van die bodemloosheid in ons leven? In dat van anderen? Wat doet ons daarin zwijgen? Wat brengt ons tot spreken?

20 maart

Voorganger: Mattijs Jonker

Thema: In de storm

Lezing: Job 38,1-13; 40,1-14; 42,1-7

Net als vorige zondag lezen we vandaag uit het boek Job. 37 hoofdstukken lang zweeg God, en spraken Job of de mensen om hem heen. Nu komt de Eeuwige in stormwind tot God en spreekt. Job houdt zich al die hoofdstukken lang staande in de storm die zijn leven verwoest heeft. Gods dynamisch woord zet alles in beweging, als een stormvloed komt de kracht van de Eeuwige over Job en de wereld. Waar was jij, Job, toen ik de aarde grondvestte? In alle toonaarden klinkt die vraag. En Job staat en zwijgt. Job vroeg de Ene om een antwoord en krijgt dat nu vol overgave, de Adem van het begin komt over hem tot op de bodem van zijn bestaan. En daardoor komt er ook beweging in Job. Ooit kende hij de Eeuwige alleen van horen zeggen, nu ziet hij de Ene, van aangezicht tot aangezicht in de storm. Job zwijgt en laat zich troosten.

27 maart m.m.v. Janskoor

Voorganger: Marie Hansen-Couturier

Thema: Slapen

Lezing: Psalm 127

Op deze zondag 'laetare' vieren we dat halverwege onze tocht naar Pasen het licht heel voorzichtig het paars van de veertigdagentijd doet verkleuren tot roze, voor even. Daarom zingen wij met psalm 127 mee. God geeft het Haar beminden in de slaap. In de wereld van de Bijbel en de omliggende wereld is slapen ook een vorm van zwijgen, van stilvallen en je toevertrouwen aan de Eeuwige. Uit deze vorm van zwijgen spreekt een verbondenheid die groter is dan wij kunnen bewerkstelligen, die ons geschonken wordt, ons ten deel valt. Dat vraagt aan ons om een houding van ontvankelijkheid, van durven toevertrouwen, openstaan op wat op ons toekomt.

3 april

Voorganger: Wilma Blaak

Thema: De stilte van het lange wachten.

Lezing: Lucas 15, 11-31

In deze gelijkenis gaat het ene kind zijn eigen gang. Op zo'n manier (de erfenis prematuur opeisen) dat hij zijn vader dood verklaart. Het andere kind blijft mokkend thuis. Op zo'n manier dat hij zijn zoon-zijn invult als knecht.

En ondertussen wacht de vader. Jarenlang.

Hoe doe je dat: wachten op je afwezige kind? Hoe houd je dat vol: wachten op een geliefd persoon die uit je leven is verdwenen? Je voelt je dood verklaard. En je weet niet of die ander ooit terug zal komen. Waar haal je het geduld en de draagkracht vandaan? Wat doet die lange stilte met je? Welke innerlijke reis maak je terwijl je weet dat die ander haar of zijn reis maakt en nooit meer zal terugkeren als 'de oude'. Dat jij dus ook nooit meer 'de oude' zult worden. Wie ben je dan?

10 april m.m.v. Janskoor-Palmzondag

Voorganger: Elise Rommens-Woertman

Thema: Zingende stilte

Lezing: Psalm 65

Het gejuich van psalmzondag begint met de zingende stilte van psalm 65. Er is nogal wat te doen om de eerste regels van die psalm, de vertalingen lopen nogal uit een.

'De lofheid is in stilte tot U...' (Statenvertaling)

'U komt de lof toe...' (NBV)

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger of via de website van de Janskerk. Ga onder Vieringen naar het overzicht van de lezingencycli, kies een cyclus en selecteer 'Ik doe mee' bij de zondag die je wilt helpen voorbereiden.

'De stilte zingt U toe..' (Liedboek)
'Bij jou wordt verstilling een viering...' (K. Waaijman)
'Pour toi, le silence est louange...' (A. Chouraqui)
'U komt toe stilheid, een lofzang...' (Naardense Bijbel)

Vervolgens komen in de psalm allemaal elementen van die te ervaren stilte voorbij: het gebed, het schroomvallig naderen van de heilige plaats, de stilte na het ontzagwekkende antwoord (vergelijk Job), de grootsheid van de schepping, de stilte na storm en chaos, dankbaarheid om ervaren goedheid en zorg. De stille hoop op een overvloedige toekomst. Kortom: veelstemmige stilte zingt U toe. Waar en hoe mengen wij ons op palmzondag in dat koor?

14 april m.m.v. Janskoor-Witte Donderdag 19.30 uur

Voorganger: Kees van der Zwaard
Thema: Schaamte en verraad
Lezing: Markus 14,32-52

Een nacht vol heftig zwijgen.

Jezus is bang. Hij vraagt zijn vrienden om bij hem te zijn, om wakker te blijven, om solidariteit, om vriendschap. Ze brengen het niet op. Tot hun eigen schaamte. Wat moet je zeggen als je iemand in de steek hebt gelaten? Wat als je in de steek gelaten bent? Wat zegt dat over wie je bent? Hoe doorbreek je schaamtevol zwijgen? Wat vraagt dat van jou, van de ander? Hoe kijk je elkaar weer aan?

De andere heftige stilte klinkt oorverdovend: het stilzwijgende verraad. De onuitgesproken afgrond die gaapt in de Judaskus, de doodse stilte onder de hypocrisie. 'Ecce homo', zie de mens, geldt niet alleen voor Jezus aan het kruis, maar ook voor vrienden die veranderen in verraders. 'Wie is toch deze mens?', is niet alleen een vraag uit verwondering, maar ook van afgrijzen. Zeker als die vraag wordt gesteld door je spiegelbeeld. Opnieuw ligt de focus in de ogen: hoe kun je jezelf nog aankijken na verraad? In wiens ogen is genade te vinden?

15 april m.m.v. Janskoor-Goede Vrijdag 19.30 uur

Voorganger: Kees van der Zwaard
Thema: 'The rest is silence...'
Lezing: Markus 15

Jezus zwijgt voor Pilatus.
God zwijgt voor Jezus.
Wat blijft is stilte...

16 april m.m.v. Janskoor-Paasnachtviering 22.30 uur

Voorganger: Elise Rommens-Woertman
Thema: De schrik om het hart
Lezing: Markus 16,1-8

De vrouwen rondom de dode Jezus moeten iets met hun stille verdriet. Ze doen wat ze altijd doen als de dood heeft ingebroken: ze nemen hun toevlucht tot het rituele verzorgen. Maar dan, in de stille morgen, slaat de schrik hen om het hart: de steen is van het graf, een wit geklede boodschapper zegt dat Jezus is opgewekt. De vrouwen zijn met stomheid geslagen. Ze vluchten en zwijgen. Einde verhaal.

Pas later dringen nog andere woorden tot de vrouwen door: ga terug naar Galilea, naar het begin. Dat wordt niet verteld. Maar we weten dat het ongelofelijke verhaal over deze mens, deze gekruisigde, de wereld is ingegaan. Tot in Utrecht, tot in de Janskerk. Daar wordt het verteld. Hardop. Voorbij het zwijgen.

17 april m.m.v. Janskoor-1^e Paasdag

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger of via de website van de Janskerk. Ga onder Vieringen naar het overzicht van de lezingencycli, kies een cyclus en selecteer 'Ik doe mee' bij de zondag die je wilt helpen voorbereiden.

Voorganger: Johanneke Bosman
Thema: Stille getuigen
Lezing: Lucas 24,1-12

De afgewentelde steen, het open graf, de lege ligplaats, de linnen doeken – stille getuigen van het geheim van Pasen.

Op Paasmorgen gaat het heen en weer tussen boodschap en kletspraak, tussen geloof en ongelooft, tussen herinnering en twijfel. De stille getuigen kunnen van alles betekenen. Vele verhalen zijn te verzinnen om ze te verklaren. Toch komen we in de kerk steeds weer uit bij het credo, ik geloof. Een collectief 'ik', een wij, dat zingt: 'Het geloof is de grondslag voor alles waar we op hopen, het overtuigt ons van de waarheid van wat we niet zien' (Hebr.11,1)
Wat hopen we met Pasen en hoe is dat waar? Wat is het geheim achter de woorden?

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger of via de website van de Janskerk. Ga onder Vieringen naar het overzicht van de lezingencycli, kies een cyclus en selecteer 'Ik doe mee' bij de zondag die je wilt helpen voorbereiden.